

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА І ЗМІНИ ГЕОЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

УДК 339.576

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ СНД

Кам'янецька О.В., к.е.н.*Київський національний торговельно-економічний університет*

В статті проаналізовано еволюцію розвитку торговельно-економічних відносин України із країнами-членами СНД. На сьогоднішній день експорт до країн СНД стабільно зменшується, однак досі не перекидається експортом до ЄС. Тоді як в імпортних відносинах спостерігається різкий стрибок з імпорту з країн СНД у 2008-2013 рр., до його зростання з 2012-2013 рр. з Європи і втрати імпортних позицій СНД щодо України. Зовнішньоторговельний оборот України у 2014 р. за підсумками семи місяців скоротився на 17%, до \$64,8 млрд. Для того, щоб повернути обсяги зовнішньої торгівлі як мінімум на колишні позиції, уряду необхідно допомогти бізнесу в освоєнні нових ринків (через створення нових інститутів зовнішньоторговельної діяльності, уповноваженого економічного оператора тощо). На загальний зовнішньоторговельний оборот основний вплив мають взаємні санкції у відносинах з Росією. Адже вона займає п'яту частину зв'язків у зовнішньої торгівлі, відповідно, компенсувати такі втрати неймовірно складно. Що і демонструє падіння обороту. Доведено, що стратегія зовнішньоторговельних зв'язків України з країнами СНД має бути спрямована на досягнення зовнішньоторговельної збалансованості за рахунок зростання ефективності експортних поставок, яка полягає у приведенні товарної структури у відповідність з реальними потребами світових товарних ринків, створенні замкнутих виробничих циклів, активному залученню передових технологій для модернізації національного виробництва.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експортний потенціал, зовнішньоторговельний оборот, пріоритетні напрямки інтеграції, товари, послуги

UDC 339.576

PROSPECTS OF UKRAINE TRADE RELATIONS DEVELOPMENT WITH CIS COUNTRIES

Kamianetska O.V., PhD in Economics*Kyiv National University of Trade and Economics*

The article analyzes the evolution of trade and economic relations between Ukraine and with member countries of the CIS. At present, exports to CIS countries decreased steadily, but still is not covered exports to EC. While there is a sharp leap to import from the CIS countries during 2008-2013 to its growth in 2012-2013 with Europe and the loss

of positions in the CIS Ukraine. The foreign trade turnover of Ukraine in 2014, at the end of 7 months decreased by 17%, to \$ 64.8 billion. In order to return the volume of foreign trade for at least the last position, the government should help the business in new markets (establishment of new institutions of foreign trade, authorized economic operator, etc.). In the overall foreign trade turnover have a major impact has reciprocal sanction in relations with Russia. It takes one fifth of the bonds in foreign trade, respectively; to compensate such losses is very difficult. That demonstrates the fall turnover. Strategy of Ukraine's foreign trade relations with the CIS countries should be aimed at achieving a balance of foreign trade by increasing the efficiency of exports, which is based on the reduction of commodity structure into line with the real needs of the world commodity markets, the creation of closed production cycles, the active involvement of advanced technologies for the modernization of the national production.

Keywords: foreign trade, economic potential, the foreign trade turnover, priority areas of integration, products, services

Актуальність проблеми. Інтеграція України у світову торгівлю відбувається за рахунок розширення зовнішньоторговельних зв'язків, а протягом тривалого часу - перш за все, з країнами СНД. В умовах трансформації економіки серед багатьох проблем економічного розвитку України вагоме місце займає питання зовнішньоторговельних зв'язків та їх вплив на процес економічного зростання.

Близькість Росії до 2013 року була вигідним фактором для розвитку економіки України, тому що Росія – головний експортер газу в Європу. Україна купувала більш дешевий газ у Росії та виступала його транзитером до Європи. На сьогоднішній день дана перевага перетворюється в недолік, адже доводиться купувати газ в Європі.

Наразі, зовнішньоторговельні відносини України ускладнені інфляційними процесами та тінізацією економіки, мілітаризацією економіки та девальвацією національної валюти. Проте, торговельні зв'язки з країнами СНД досі відіграють й досі значну роль, їх вплив на економіку України значний.

Країни СНД все ще фактично є важливим регіоном у зовнішньоекономічній діяльності та розвитку української економіки, що обумовлено тісною взаємодією в межах колишнього єдиного народногосподарського комплексу; можливістю доступу до сировинних ресурсів; відносною близькістю ринків збуту продукції; можливістю обміну продукцією, яка є менш конкурентоспроможною в інших регіонах світу; залишками кооперації між підприємствами країн Співдружності.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженнями питання взаємовідносин України з країнами-членами СНД приділено багато уваги в наукових дослідженнях таких вчених, як В. Геєць, В. Мунтіян, С. Ситник, Т. Осташко, В. Венгер та інших. Однак з огляду на постійне ускладнення взаємовідносин України з Російською Федерацією, питання щодо взаємовідносин з країнами СНД та перспективи їх подальших відносин потребують постійного аналізу та актуалізації.

Мета роботи: дослідити та проаналізувати динаміку торговельних відносин України з країнами-членами СНД та перспективи їх подальшого розвитку з урахуванням впливу погіршення політичних та економічних стосунків України з Російською Федерацією.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку і взаємодії України з країнами СНД окрім загострення політичного питання, існують проблеми, які полягають у посиленні нерівномірності розвитку країн, скороченні обсягів зовнішньої торгівлі внаслідок встановлення торговельних бар'єрів через відсутність реального впровадження нормативно-правових положень. Для вирішення цих проблем постає необхідність розроблення зовнішньоторговельної стратегії на основі удосконалення механізму регулювання зовнішньої торгівлі, що надасть можливості ефективної взаємодії з країнами–торговельними партнерами та здійсненню внутрішніх економічних перетворень [5, 6].

Аналізуючи сучасний стан зовнішньої торгівлі України, потрібно окреслити характерні її ретроспективні ознаки [4,7]:

- протягом 1997–2002 рр. продовжувалася переорієнтація структури зовнішньої торгівлі в напрямку далекого зарубіжжя внаслідок прискореної втрати українськими товаровиробниками російського ринку. Однак, незважаючи на відносне зменшення ролі Росії як торговельного партнера, вона залишається для України головним експортером та імпортером;

- українська економіка суттєво залежить від кон'юнктурних коливань на ринках СНД;

- екстенсивність розвитку експорту України не супроводжувалася прогресивними структурними змінами експортоорієнтованих галузей економіки;

- залежність української економіки від монопольних постачальників енергоносіїв;

– стабілізація торговельних відносин з країнами-членами ЄврАзЕС і ЦАЕС та зростання питомої ваги в експорті України до ГУУАМ;

– збільшення питомої ваги продукції агропромислового комплексу, харчової, деревообробної промисловості та продукції машинобудування в українському експорті до країн СНД, що свідчить про досить успішну конкурентну боротьбу українських товарів та закріплення національних виробників на їх ринках;

– від'ємне сальдо в зовнішній торгівлі України з країнами СНД та ЄС дещо компенсується за рахунок торгівлі послугами.

Протягом 2005-2008 рр. спостерігалось переважання динаміки експорту в країни СНД над загальними темпами зростання експорту України внаслідок вищих темпів економічного зростання країн СНД, що обумовило збільшення частки цих країн у загальному експорті України [3, 6,7]. Якщо загалом експорт з України у 2005-2008 рр. зріс у 1,95 разу, то експорт з України до країн СНД – у 2,2 разу. Натомість, імпорт у цілому зріс у 2,4 разу, імпорт з країн СНД – у 2,0 разу. Частка країн СНД у загальній структурі експорту в 2008 р. порівняно з 2005 р. збільшилась на 9,4 в.п. (з 26,1 % до 35,5 %), тоді як частка країн ЄС зменшилась на 6,8 в.п. (з 33,8 % до 27 %), а частка країн Азії – на 1,8 в.п. (з 23,9 % до 22,1 %). Головними чинниками, що сприяли нарощуванню експортного потенціалу України на теренах СНД протягом 2005-2008 рр., були наступні:

1. *Сприятлива кон'юнктура цін на ринках:*

а) металургійної продукції. У зв'язку з чим обсяг експорту продукції металургійного комплексу України зріс у 2,2 разу у 2008 р. проти 2005 р., з 3,1 млрд. дол. до 6,7 млрд. дол. У 2008 р. порівняно з 2005 р. поставки металопродукції з України до країн СНД зросли на 3,6 млрд. дол., що становить 11 % у загальному зростанні експорту України. При цьому частка металопродукції в загальному експорті зростала в 2005-2006 рр. з 28,6 % до 31,2 %, а протягом двох наступних років дещо зменшилась унаслідок розгортання світової фінансової кризи та в результаті скорочення попиту на продукцію металургійного комплексу України на основних експортних ринках світу;

б) хімічної продукції. Завдяки ціновому фактору можна пояснити 72,3 % загального приросту українського експорту продукції цієї товарної групи протягом зазначеного періоду. Зростання обсягів експортних поставок хімічної продукції протягом зазначеного періоду

становить 2 % від загального приросту експорту України. Протягом 2005-2006 рр. частка хімічної продукції в загальному експорті з України до СНД зросла з 10,1 % до 10,5 %, проте внаслідок розгортання світової фінансової кризи, внаслідок зменшення попиту на світових товарних ринках на продукцію хімічної промисловості, починаючи з 2007 р., попит на українську сировину почав зменшуватися, й за підсумками 2008 р. частка хімічної продукції в структурі загального експорту товарів до країн СНД зменшилась до 7,8 %.

2. Поліпшення умов для експорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів, посилене високим врожаєм 2008 р.

3. Високі темпи економічного зростання в країнах СНД, зокрема – поживлення роботи машинобудівних підприємств Росії, які почали відновлювати коопераційні зв'язки з українськими партнерами, що сприяло активізації експорту продукції українського машинобудування. Протягом 2005-2008 рр. експорт продукції машинобудівного комплексу України до країн СНД зріс у 2,5 разу – з 3,1 млрд. грн. до 7,9 млрд. дол. і становив 14,7 % загального приросту експорту України.

Слід наголосити, що структура експорту з України до країн СНД була більш прогресивною з погляду технологічної структури, ніж до інших країн світу. Адже третину експорту товарів становила продукція машинобудування, частка якої зросла з 29 % у 2005 р. до 33 % у 2008 р. Проте, в структурі товарного експорту та імпорту зберігалась надто висока частка продукції нижчих ступенів обробки (мінерально-сировинної, хімічної та металургійної, питома вага якої становить майже половину загального обсягу експорту України до країн СНД, та майже 80 % у імпорті (зменшилась з 76,9 % у 2005 до 76,6 % у 2008 р.). Це дозволяє припустити, що потенціал торгівлі України з країнами СНД використовувався неефективно.

Крім виявлення основних позитивних та негативних моментів в організації зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами СНД, варто з'ясувати основні причини, що стримували розвиток взаємної торгівлі між країнами СНД 2008-2010 рр.[3,5]:

– відсутність обґрунтованої стратегії розвитку, що зумовлює неефективний та безсистемний характер здійснення зовнішньоторговельних операцій;

– значні відмінності в національних законодавчих базах та

господарських механізмах, що стримували формування в рамках СНД загального ринкового простору;

– порушення двосторонніх угод про вільну торгівлю шляхом введення ввізних мит;

– значне зростання транспортних тарифів, що зробило в ряді випадків економічно недоцільним традиційний товарообмін між країнами;

– криза неплатежів, труднощі збуту за умов скорочення платоспроможного попиту потенційних імпортерів тощо.

В загальному обсязі зовнішньоторговельного обороту (ЗТО) України (без послуг) у 2008-2009 рр. частка СНД становила 37,6 %, ЄС – 30,8 %, країн Азії (без Кіпру) – 20,1 %, Африки – 3,6 %, Америки – 5,5 %, Австралії і Океанії – 0,3 %, що свідчить про те, що СНД є найважливішим регіоном-партнером у галузі зовнішньої торгівлі. Частка Росії у загальному обсязі ЗТО України у 2008-2009 рр. становила 23,0 %, що набагато більше, ніж частка інших стратегічних торговельних партнерів: Німеччини – 5,9 %, Польщі – 4,3 %, Туреччини – 4,3 % та Китаю – 4,0 % [3].

За цих умов особливого значення набули підтримка та розвиток ефективних економічних відносин з країнами СНД, які були традиційно масштабними й обумовлювались дією об'єктивних факторів, головними серед яких є:

- високий ступінь виробничої інтеграції, що склався протягом багатьох десятиліть, і загальна система галузевого й територіального поділу праці та кооперування виробництва, що зумовлюють взаємовигідне співробітництво підприємств, які за сформованою спеціалізацією за деякими напрямками є монопольними постачальниками найважливіших промислових виробів у рамках міждержавної кооперації;

- висока залежність від постачання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) з країн СНД, причому за рахунок російських енергоносіїв покривається 100 % потреби України в ядерному паливі, близько 75 % – у сирій нафті й майже 50 % – у природному газі. Власний видобуток покриває 10-12 % потреб у нафті й 20-25 % – у природному газі.

Основними причинами зростання негативного сальдо торговельного балансу України з країнами СНД у зазначений період були:

- посилення конкуренції на ринку металопродукції країн СНД з боку

китайських та індійських виробників, а також на інших ринках, на яких зростала присутність виробників країн, що розвиваються;

- початок світової фінансової кризи, яка стала каталізатором для поглиблення низки проблем економічного співробітництва України з країнами СНД, основними з яких є: зростання вартості поставок природного газу з Росії, запровадження обмежувальних протекціоністських заходів країнами СНД для захисту власних виробників тощо;

- зростання імпорту металургійної продукції.

За даними Державної служби статистики України, зовнішньоторговельні операції з товарами у 2013р. Україна здійснювала з партнерами із 229 країн світу. Українські товари експортували до 200 країн світу, а імпорт здійснювався з 215 країн [3].

Кількість підприємств, які здійснювали зовнішню торгівлю товарами, становила в експорті 13,7 тис. одиниць, в імпорті – 24,7 тис. одиниць.

Загалом, експорт товарів у 2013р. становив 63,3 млрд. дол. США, та зменшився на 8% порівняно із обсягом 2012р. та на 5,4% порівняно із обсягом 2008р., імпорт товарів склав в результаті 77 млрд. дол., та зменшився на 9,1% та 10% відповідно. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 13,7 млрд. дол. (також негативне у 2012 р. – 15,9 млрд. дол. та у 2008р. – 18,6 млрд. дол.).

В свою чергу, зовнішньоторговельні операції із послугами у 2013 р. Україна здійснювала з партнерами із 223 країн світу. Підприємства-резиденти України надавали послуги нерезидентам 216 країн світу, одержували – від нерезидентів 192 країн. Експорт послуг у 2013 р. становив 14,8 млрд. дол. США, і збільшився на 9,1% у порівнянні з обсягом 2012р. та на 26,4% порівнюючи із 2008р., імпорт послуг – 7,6 млрд. дол., і збільшився на 13% та 17,6% відповідно. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами становило 7,2 млрд. дол. (у 2012 р. також позитивне – 6,9 млрд. дол.).

На зовнішньоекономічні операції основний вплив мають стосунки із країнами СНД (майже третина експорту та імпорту). Тому зменшення оборотів зовнішньої торгівлі у 2013 році зумовлюється перш за все погіршенням економічних та партнерських відносин із Росією.

На сьогоднішній день експорт до країн СНД стабільно зменшується, однак досі не перекидається експортом до ЄС. Тоді як в імпортних відносинах спостерігається різкий стрибок з імпорту з країн СНД 2008-

2013 рр., до його зростання з 2012-2013 рр. з Європи і втрати імпорتنних позицій СНД щодо України.

Надалі більш детально проаналізуємо зовнішньоторговельні стосунки з країнами-членами СНД, проводячи аналіз змін з 2012 по 2013 рр.(табл.1).

Таблиця 1. Обсяги експорту та імпорту товарів України з країнами СНД за 2012-2013рр.(млн. дол.)

	Експорт			Імпорт		
	2012	2013	У % до 2012	2012	2013	У % до 2012
Всього	68830,4	63320,7	92,0	84717,6	76986,8	90,9
Країни СНД	25318,6	22077,3	87,2	34497,2	27941,6	81,0
Азербайджан	767,0	869,0	113,3	79,7	77,8	97,5
Білорусь	2269,2	1983,7	87,4	5068,8	3605,3	71,1
Вірменія	179,2	181,0	101,0	23,0	19,7	85,8
Казахстан	2459,4	2120,1	86,2	1495,2	683,6	45,7
Киргизстан	127,0	134,8	106,1	6,5	11,8	180,6
Республіка Молдова	823,2	903,3	109,7	122,0	102,1	83,7
Російська Федерація	17628,7	15077,3	85,5	27462,3	23244,0	84,6
Таджикистан	100,8	61,3	60,8	7,2	5,2	71,8
Туркменістан	528,2	395,1	74,8	123,4	100,5	81,5
Узбекистан	435,9	351,7	80,7	109,0	91,6	84,1

В період між 2012 та 2013 роками загальні показники експорту та імпорту по СНД постійно зменшуються. Так, з 2012 по 2013 р. експорт втрачає 13%, а імпорт - 9 %. Позитивним в цьому є те, що в Україні – це значна сировинна база і, важливо зберегти природні ресурси для власних потреб, доки їхня кількість не дійде до критичної межі. Адже з минулого досвіду саме продаж української сировини та корисних копалин приносили до СНД приносили значні прибутки. Проте в цьому є і недолік.

На ринку послуг спостерігається інша ситуація. У порівнянні із 2012 роком в 2013 р. експорт зріс на 9%, а імпорт - на 13%. Найбільше експортується послуг до Росії та Білорусі, тоді ж як відчутного спаду зазнали Туркменістан, Казахстан та Азербайджан.

У 2013р. серед послуг, які були надані Україною, значну частку традиційно займали транспортні послуги (56%). На експорт послуг з переробки матеріальних ресурсів припадало 11,6%, ділові послуги – 10,6%, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 10,1%.

У структурі імпорту послуг переважали транспортні послуги (22,6%), ділові (18,9%), послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (13,3%), роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (11,2%), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні (9,2%), послуги, пов'язані з подорожами (9,1%). Серед країн СНД

найвагоміші обсяги послуг одержувалися від Російської Федерації (ділових послуг, послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю, послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг, послуг залізничного транспорту).

Зовнішньоторговельний оборот України у 2014 р. за підсумками семи місяців скоротився на 17%, до \$64,8 млрд [3].

Для того, щоб повернути обсяги зовнішньої торгівлі як мінімум на колишні позиції, уряду необхідно допомогти бізнесу в освоєнні нових ринків. Наприклад, через створення нових інститутів зовнішньоторговельної діяльності, уповноваженого економічного оператора тощо.

Однак, слід зазначити, що за цей період баланс є позитивним - експорт перевищив імпорт на \$2 млрд. (33,5 млрд. проти 31,2).

При цьому частка експорту товарів до країн СНД склала 29%, імпорту - 4%, тоді як до країн ЄС - 33% і 37% відповідно. Це можна відмітити, як позитивну тенденцію з точки зору початку переорієнтації української економіки на європейські ринки, тому що в 2013 році ситуація була фактично дзеркальна.

На загальний зовнішньоторговельний оборот основний вплив має військово-політичний конфлікт з Росією і, як наслідок - взаємні санкції у торговельних відносинах. Адже вона займає п'яту частину зв'язків у зовнішньої торгівлі, відповідно, компенсувати такі втрати неймовірно складно. Що і демонструє падіння обороту.

На 1 півріччя 2014р. зовнішньоторговельний оборот склав 17636 млн.дол., що на 21,5% менше ніж за 1 півріччя 2013р. Експорт товарів та послуг знизився на 27,3% до 2013р. та імпорт товарів та послуг знизився на 15,1% відповідно. Сальдо за 1 півріччя 2014р. від'ємне 916 млн.дол [3].

Аналізуючи товарооборот України з РФ, можна побачити, що країна має щорічне негативне сальдо з 2005р. Так у 1 півріччі від'ємне сальдо склало 2438 млн.дол. на відміну від 1 півріччя 2013р. коли воно склало 2019 млн.дол.

Основу товарної структури експорту до РФ склали машини та устаткування, транспортні засоби, прилади – 34,9% від загального експорту, обсяг яких на 26,1% менше ніж за аналогічний період 2013р., чорні й кольорові метали та вироби з них становили 22%, та зменшились на 30,5%, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 16,5%, що зменшились на 16,9%, продовольчі товари та

сировина для їх виробництва склала – 11%, що зменшилось на 31,9% відповідно. У загальному обсязі експорту товарів за 1 півріччя 2014р. до 2013р. можна побачити значне скорочення в поставках українського продукту до РФ. Так експорт м'яса та м'ясопродуктів скоротився на 65,3% та становив 26 млн.дол., і це коли країна в 2012 році постачала на 227 млн.дол. своєї продукції. Значне скорочення зазнало жири та олія – на 55,1%, какао та продукти з нього – на 53,8%, нафтопродукти - на 62,5%, які становили всього 6 млн.дол. і це коли країна в 2011 р. постачала продукції на 2576 млн.дол. Прокат плоский з вуглецевої сталі скоротився – на 42,2%, бруски з вуглецевої сталі – на 55,3%, залізничні та трамвайні локомотиви – на 57,3% відповідно.

В товарній структури імпорту за 1 півріччя 2014р. з РФ переважають мінеральні продукти, які складають від загального обороту 63,7%, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 11,2%, чорні й кольорові метали та вироби з них – 5,8%, продовольчі товари та сировина для їх виробництва – 4,2%. Як і експорт, імпорт з РФ скоротився на 15% до 1 півріччя 2013р.

Під впливом фінансової та політичної кризи між країнами, що вже зумовило продовження падіння обсягів виробництва та послуг на момент січень-серпень 2014р., потрібно відзначити, що обсяги двосторонньої торгівлі до кінця цього та наступного року можуть впасти до мінімуму та обмежиться торгівлею товарами «винятками». Серед номенклатури товарів найбільшого удару зазнає продукція чорної металургії, хімічної галузі та деякі сільськогосподарські товари.

Висновки. 2014 та 2013 роки були складними для зовнішньої торгівлі України у межах співробітництва з СНД. Експорт українських товарів у 2013 році знизився на 7,8% порівняно з 2012-м, імпорт – на 9,1%. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами зменшилося на 14,57%. Основною причиною скорочення українського експорту є несприятлива цінова кон'юнктура на ключових для країни світових ринках і проблеми у торговельних відносинах з Росією [8].

Аналізуючи зовнішньоторговельну стратегію України, потрібно підкреслити, що копіювання Україною будь-якої комплексної стратегії просування експорту інших країн неможливе, оскільки кожна національна економіка має власний, характерний лише для неї експортний потенціал та рівень розвитку факторів, що визначають конкурентоспроможність на світовому ринку.

Серед основних пріоритетних напрямів інтеграції України у світове господарство виділені ЄС – як стратегічна мета та СНД – виходячи з економічної доцільності. Україна може стати активним учасником ЄС тільки при здійсненні глибоких внутрішніх перетворень. Це підкреслює важливість активізації зовнішньоекономічних зв'язків з країнами СНД за умови впровадження цілеспрямованої зовнішньоторговельної стратегії для забезпечення доступу до ресурсів та ринків збуту, залучення інвестицій для реформування економіки України, що є важливим чинником для її піднесення.

Стратегія зовнішньоторговельних зв'язків України з країнами СНД має бути спрямована на досягнення зовнішньоторговельної збалансованості за рахунок зростання ефективності експортних поставок, яка полягає у приведенні товарної структури у відповідність з реальними потребами світових товарних ринків, створенні замкнутих виробничих циклів, активному залученню передових технологій для модернізації національного виробництва. Впровадження зазначеної стратегії вимагає створення сприятливих умов в економічній, законодавчій та інформаційній сферах здійснення зовнішньоторговельних операцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Демократія та економіка: досвід вибору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/poshta-dnya/demokratiya-ta-ekonomika-dosvid-viboru>.
2. Єфремов Олександр: На шляху євроінтеграції історична роль належить українському парламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://partyofregions.ua/ua/news/5225ab79c4ca428918000065>.
3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrstat.org/>
4. Мунтиян В.И. СНГ и мировой финансовый кризис / В.И. Мунтиян // Стратегія розвитку України. – 2009. - № 1-2. – С. 3-28.
5. Ситник С. Євроінтеграція та європеїзація: проблеми управління[текст] / Світлана Ситник // Віче. – 2009. – №20. – С. 11.
6. Состояние и перспективы торгово-экономического сотрудничества Украины и СНГ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/ru/node/262>
7. Україна в інтеграційних процесах: стан та проблеми. // Центр Разумкова. – Київ, № 7 2007 стр. 24
8. Юрчишин В. 2015 рік ще не стане стабілізаційним для економіки України // Інформаційний бюлетень центру Разумкова № 13 (06 березня 2015 р.) – С.3.